JOACHIM WANKE

PASTÝŘSKÁ SLUŽBA „UČEDNÍKŮ NEBESKÉHO KRÁLOVSTVÍ“

SMĚRNICE MATOUŠOVA EVANGELIA PRO DNEŠNÍ CÍRKEV

Přednáška erfurtského biskupa na kněžském dni v Rottenburgu 6. května 1996, *"Tag der Priester", 6. Mai 1996 Der Weg unserer Seelsorge heute und morgen, Dokumentation*, Diözese Rottenburg-Stuttgart; přeložil Petr Hruška.
Jako sešitek vydalo Pastorační středisko sv. Vojtěcha v Praze.
PRACOVÍ TEXT – NENÍ URČENO PRO KOMERNČÍ VYUŽITÍ

Úvod 1
I. Podobenství v Mt 13 - evangelistovo napomenutí církvi 2
II. Směrnice evangelisty Matouše pro naše církevní obce 4
1. Radost z Boha a jeho zaslíbení 4
2. Angažované, dynamické a do pohybu uvádějící naslouchání *a* činění 5
3. Polem církve je svět 6
4. Naše pastorace smí i v těch nejnepatrnějších věcech vidět Boha u díla 7

ÚVOD

Otázka, jakou cestou se naše církev vydá do budoucnosti, je pro nás stále aktuální. Je velmi dobré, jestliže se pastýři místní církve společně se svým biskupem ptají: Jaké vize o církvi nás mezi sebou navzájem spojují při našem společném díle pastorační péče? Jaké důrazy jsou důležité v naší pastoraci farních obcí? Jsou naše farní obce tak, jak je dnes známe, schopné nést do budoucnosti evangelium Ježíše Krista a křesťanskou víru v Boha? Společné přemýšlení o takovýchto otázkách je velmi prospěšné a blahodárné, i když si všichni uvědomujeme: Na tyto otázky neexistují žádné obecné recepty; tím spíše ne v dobách hlubokých kulturních přeměn, které zasahují i nás samotné jakožto církev a věřící křesťany. To, co bezprostředně prožíváme a co nás jako duchovní pastýře zasahuje jsou - obecně viděno - dvě změny:

1. Křesťanská víra nenachází na veřejnosti v sekularizované společnosti již téměř žádnou odezvu. Její formující síla, její doposud nezpochybňovaná platnost mizí. Církev se najednou ocitá celému světu na očích na jakémsi „tržišti možností“, kde je chápána jako jedna náboženská nabídka mezi mnoha jinými. Tváří v tvář obskurní náboženské esoterice, která zdánlivě lépe odpovídá životnímu pocitu dnešního člověka, je to navíc pro mnohé nabídka málo atraktivní.
2. I uvnitř našich farních obcí lze rozpoznat postupující erozi víry v Boha, a to i u upřímných křesťanů, kteří jsou často dokonce jakýmisi sloupy farního života. Právě generace rodičů dospělých dětí to pociťuje velmi bolestně: Velmi málo se daří dorůstající generaci uvést do církevně formovaného samozřejmého světa zbožnosti, jak se to ještě dařilo v době po válce. Vnitrocírkevní kritika je mimo jiné částečně sycena touto zkušeností, která říká: „To, že se naši mladí tak vzdálili od církve, nemůže být přece pouze jejich vina! - Tedy: musí se změnit také církev!“

My duchovní pastýři často bezradně stojíme mezi dvojím tlakem: Na jedné straně Boží přikázání, církevní směrnice a naše běžné porozumění pastýřskému poslání jakožto poslání těch, kteří mají druhým říkat, co je správné a co špatné - a na straně druhé životní pocit mladých s jeho emancipační velkorysostí, ale také s jeho potřebou pevných opor a touhou po teplém, citlivém přijetí, který na nás často klade nezvládnutelné nároky. A hned jsou pak po ruce soudy jako: „Všechno se žene do záhuby!“ „Vše je stále horší a horší!“ A především: „Dnešní pastorace, to je

boj proti větrným mlýnům! Duch doby, tlak masmédií, nediferencovaná kritika církve - to vše je o mnoho silnější a účinnější než naše pastorační snahy!“

Je tomu tak: Prožíváme, a to i v pastoraci, že mnoho ještě donedávna samozřejmostí se nám najednou jaksi vytrácí pod rukama. Klidně si přiznejme, že jsme tím zaskočeni. Musíme ovšem věci vidět velmi střízlivě: Nemůže to být vlastně jinak, jestliže církev obecně i jednotlivé farní obce jsou stále také částí tohoto proměnlivého světa. Doby přelomu a změn ve společnosti jsou také časem přelomu a změn v pastoraci. Stačí se jenom trochu porozhlédnout po dějinách pastorace za posledních 200 let. Neměla by nás tedy znepokojovat skutečnost probíhajících změn, ale spíše otázka: Co je pro nás jakožto duchovní pastýře v této době přelomu důležité?

K tomu bych vám dnes chtěl poskytnout některé impulsy z Matoušova evangelia. Pohled na počátky je právě v dobách hlubokých změn velmi blahodárný a uzdravující. Nejde zde o to, abychom tyto počátky jednoduše napodobovali. Žádný dospělý se nemůže znovu stát dítětem nebo se dokonce vrátit coby embryo do lůna své matky. Avšak je potřeba přemýšlet o tom, co v počátcích církve bylo v jakémsi embryonálním stavu Duchem Božím darováno a dále rozvíjeno.

Je tedy blahodárné nechat se v našich zásadních úvahách vést Písmem svatým. Jako onen *"zákoník, který se stal učedníkem království nebeského",* máme i my z tohoto velkého bohatství vynášet *"nové i staré"* (srov. Mt 13,52): tedy ono „staré“ z generace na generaci předávané podání o Ježíši učinit kritickým měřítkem dnes „nově“ slyšených a „nově“ chápaných biblických směrnic pro církev. A tak bych se chtěl pokusit k tomuto rozhovoru o podobě církve zítřka přispět několika impulsy vyčtenými z jedné důležité kapitoly Matoušova evangelia, ze sbírky podobenství v Mt 13.

I. PODOBENSTVÍ V MT 13 - EVANGELISTOVO NAPOMENUTÍ CÍRKVI

Mt 13, jak známo, shromažďuje podobenství, která odkrývají, jak říká sám Matouš, *"tajemství Božího království"*. Mohlo by se tedy zdát velmi problematickým tato „podobenství o Božím království“ spojovat s naším uvažováním o podobě a cestě církve v přicházejícím tisíciletí. Za prvé proto, že pro mnohé lidi se konkrétní projevy církve staly nevěrohodnými a podvědomě často předpokládané ztotožnění církve a přicházejícího Božího království se tak pro ně stává pohoršením. Za druhé i proto, že víra v pokrok posledních 200 let si Boží království představovala jakožto jakési plynulé pokračování, dovršení a překročení oné říše lidí, ve kterou osvícenectví tak neochvějně věřilo, avšak dnešní doba odhalila tuto důvěru jako zcela planou a lichou. Dvě světové války, holocaust, globální ekonomické nespravedlnosti a ekologické ohrožení lidstva zároveň se zkušenostmi s technologií, která člověka stále více ovládá, místo aby jej osvobozovala, nám odňaly všechny naše iluze o tom, jak přímočaře lidstvo míří k rajským časům. V neposlední řadě je mnoho lidí bezradných i díky zhroucení socialistických společenských utopií a díky odkrytí jejich hluboce nehumánní reality jakkoli zakrývané humanistickým patosem. Je Boží království ještě stále šifrou pro to vše, po čem dnešní lidé touží a za co se nasazují? A může s tím církev něco dělat?

Třináctá kapitola Matoušova evangelia, která shromažďuje podobenství o Božím království, je sama o sobě umělou kompozicí. A právě jakožto taková nám tradovaná Ježíšova podobenství osvětluje způsobem velmi charakteristickým právě pro prvního evangelistu. Upozorněme zde jen na několik málo obecných skutečností: Nejprve je třeba si všimnout, že Matouš řeč v podobenstvích jasně dělí na dvě části. První část (13,1-36) je Ježíšova řeč k zástupům, které ovšem *"slyšíce neslyší ani nechápou"* (13,13). Uvnitř celého evangelia je Mt 13 jakýmsi bodem, od kterého je stále jasnější pomalý Ježíšův odklon od lidu k učedníkům, kterým *"je dáno znát tajemství království nebeského"* (13,11). Ve druhé části řeči v podobenstvích se Ježíš obrací pouze na samotné učedníky, kterým má být jakoby skrze výklad podobenství vložený do úst samotnému Ježíši zprostředkováno správné porozumění. V evangelistových intencích však tento výklad není odlučitelný od Ježíšova osudu jako celku, od jeho odmítnutí Izraelem, od jeho utrpení, smrti a vzkříšení. Cesta pozemského Ježíše, jeho přikázání, jeho poučení jsou pro církev stálou normou porozumění. Jinak řečeno: Matouš tato podobenství interpretuje církvi své doby skrze samotného Ježíše. Jeho kristologie je neodlučitelně spojena s evangeliem, tak jak mu on rozumí. Ježíš sám je oním *"zákoníkem"*, na kterého se odkazuje na konci naší kapitoly a který jako dobrý *"hospodář"* poučuje a vyučuje i církev dneška. Ježíšovy příběhy, tak

jak je Matouš ve svém evangeliu vypráví, tedy poselství těchto podobenství vykládají i pro ono neustálé „dnes“, ve kterém církev žije. Podívejme se tedy krátce na jednotlivá podobenství.

Podobenství o rozsévači, který rozsévá své semeno na čtvero rozličných polí (Mt 13,3-9.18-23), je bezpochyby již v ústní tradici alegorií a jako takové je třeba je vykládat i u Matouše. Zcela v evangelistových intencích chce toto podobenství říci: Není možné žádné slyšení (a porozumění - jak Mt nově přidává, srov. Mt 13,23 s Mk 4,20) bez činění! Bezpochyby Matouš tím přesouvá smysl podobenství od eschatologie k paranézi. Avšak na tom mu velmi záleží průběžně v celém evangeliu: Je třeba se dostat až k onomu *"užitku"* slyšeného slova a tento užitek není myslitelný bez onoho *poiein*, bez „činění“. Pozoruhodné je, proč Mt (tak jako Mk) nestupňuje onen překvapivě bohatý užitek rozsetého semena, nýbrž nechává jej klesnout od *"stonásobného"* přes *"šedesátinásobný"* až ke *"třicetinásobnému"*. Je za tím realismus při pohledu na církevní skutečnost Matoušovy doby? Nebo tím má být, jak já si myslím, vyjádřena evangelistova jistota, že Bůh přes všechno dává vždy a všude dostatek ovoce? Ať je to jakkoli, Mt nepovzbuzuje a nenapomíná jen jednotlivé vlažné, k utrpení neochotné a bohatstvím zatížené křesťany v církvi. Napomíná zde také církev jako celek a povzbuzuje ji, aby za naslouchání a porozuměním také následovalo „činění“.

Podobenství o pleveli na poli (Mt 13,24-30.36-43) je pravděpodobně do tradované sbírky podobenství vloženo samotným Matoušem, a sice na místo podobenství o zasetém a samo rostoucím semenu z Markovy předlohy (srov. Mk 4,26-29). Toto Markovo podobenství Matouš vynechává. Bylo pro něj moc optimistické nebo zde přinejmenším tušil možnost nepochopení v tom smyslu, že by se onen sedlák, který si může být jist růstem svého semene i ve spánku a zahálce, mohl stát prototypem spících křesťanů? Podobenství o poli, na kterém zároveň s pšenicí roste i plevel, mu v každém případě připadá pro církev jeho doby důležitější a více říkající. A my mu musíme dát za pravdu i s ohledem na církev doby naší.

Toto podobenství mohlo již v Ježíšových ústech reflektovat zkušenost, že se k Ježíši přidávali lidé s různými motivy. Ježíš sám chce snad posluchače povzbudit, aby nesoudili předčasně. Soud přináleží pouze Otci. Matouš toto podobenství akcentuje, pokud jsme schopni to rozeznat, ve dvojím ohledu. Za prvé: Oním polem není církev, jak to bude vysvětlovat pozdější protikacířská polemika. Tím polem je spíše svět. Mt se již dívá šířeji než jen na Izrael. Již má ve svém pohledu celý svět jakožto univerzální misijní pole. *"Všechny národy" "až do skonání tohoto věku"* mají být vedeny k poslušnosti vůči tomuto vyvýšenému Pánu a Synu člověka, soudci - skrze nabídku křtu a skrze slovo křesťanského hlásání (srov. Mt 28,16-20). Za druhé je však také třeba, aby církev toto podobenství četla i veskrze sebekriticky. I na ní se vztahuje přicházející soud Syna člověka. Je to sice zarmucující skutečnost, že církev je „corpus permixtum“, že je smíchaninou plevele a pšenice. Avšak to nesmí a nemá být její podstatou. Její úloha spočívá spíše v tom, aby se stala pšenicí pro Pánovy sýpky.

Podobenství o rybářské síti (Mt 13,47-50) má v ústech Ježíšových spíše na mysli shromáždění Izraele s jeho do všech důsledků jdoucím dvojím účinkem: Ježíš chce shromažďovat, ale ve skutečnosti přináší rozdělení a oddělení. Pro našeho evangelistu je i toto podobenství skrz naskrz napomenutím a varováním. Onou sítí, do které jsou zahrnuty všechny možné druhy ryb, není církev. Církev sama je totiž onou sítí zahrnuta spolu se vším ostatním. I ji ještě čeká ono velké oddělování. Na břehu sedící rybáři třídící ryby připomínají obraz Ježíše sedícího na břehu jezera a zahajujícího řeč v podobenstvích (srov. 13,1); a tento obraz opět připomíná sedícího Syna člověka, soudce z Mt 25,31.

Podobenství o pokladu a perle(Mt 13,44-46) obrací náš pohled na onu vše převyšující hodnotu Božího království a na radost z nalezení přístupu do tohoto království. Avšak pro Matouše je s tím neoddělitelně spojena ona tak velmi zdůrazněná reakce šťastného nálezce: *"všechno prodat"* (jak je hned dvakrát zdůrazněno, aby to snad nebyla přeslechnuto). Tedy: Zřeknutí se majetku jako reakce na radostné nalezení skvělého pokladu a nade vše drahocenné perly je tím, co evangelistovi nejvíce leží na srdci. To nás upomíná na centrální výpověď horského kázání, kde jsou blahoslaveni chudí a Bůh a mamon deklarováni jako alternativní páni (srov. Mt 5,3 a 5,19-34). Připomíná nám to také slova o opuštění příbuzenstva, o přijetí kříže v následování Ježíše a ono paradoxní zaslíbení, že život

je třeba získat ve ztrátě sama sebe (srov. Mt 10,37-39). Podle evangelia máme být „obchodníky“, ne „zahaleči“, jak to formuluje jeden starý vykladač (Baronius).

Konečně obě **podobenství o hořčičném zrnu a kvasu** (Mt 13,31-33): Zde je třeba ihned odstranit nedorozumění, že by se církev mohla chápat jako jakýsi organický přechod od nepatrné počáteční podoby k Božímu království. V minulosti existovaly takovéto výklady a v mnoha kázáních působí ještě doposud. Matouš nechce tradovanými podobenstvími říci: Církevní obec může již nyní triumfovat, jako by ono zaseté hořčičné semeno a onen kvas vmíšený do těsta již s jistotou garantovaly podíl na přicházejícím Božím království. Ani myšlenku růstu není možné vykládat kulturně-optimisticky, jak to ráda dělala liberální biblická exegeze 19. století: celý svět bude postupně nakažen a proniknut křesťansky zušlechtěným osvíceným humanistickým ethosem. Avšak zde nechali své mnohé podivuhodné květy vykvést i mnohé eklezio-centristické výklady, jako by nás rozšíření církevních struktur v Africe a Asii již podstatně přiblížilo Božímu království. Evangelistovi však spolu s tradicí záleží na oné nepatrnosti začátku. A navíc chce snad poukázat na skrytost Božího jednání, jestliže ono *enékrypsen* - „skrýt“ (ekumenický překlad „vmísit“) kvas do těsta (13,33) znovu používá v jiném kontextu (13,35: *kekryménna*). Tedy: „Počátek je zcela jiný, než si myslíte!“ - toto by chtěl Matouš zvolat ke čtenáři. A jestliže to spolu s Ježíšem dělá pomocí obrazů ze světa malého člověka, ze zeleninové zahrady a z kuchyně, je to proto, aby nás vyprovokoval o tom navíc přemýšlet. „To, co je v dnešním světě po Osvětimi, plném hladu a nespravedlnosti a zmítajícím se obavami z lidmi způsobené ekologické katastrofy skrze evangelium zakusitelné jakožto znamení naděje, je hořčičné semínko a kvásek. Že tato znamení mohou být počátkem Božího království, to není něčím zakusitelným nebo předpověditelným. To je pouze překvapivým Božím zaslíbením. Obzvlášť podoba církve odpovídá v nejlepším případě onomu hořčičnému zrnku a kvásku, a ne vzrostlému stromu a prokvašenému těstu“ (U. Luz, Mt I/2, 335).

Co nyní toto poselství evangelisty, který byl ve starocírkevní tradici považován za „evangelistu církve“ par excelence, říká nám, dnešní církvi? Pokusím se získané pohledy uspořádat do čtyř tezí.

II. SMĚRNICE EVANGELISTY MATOUŠE PRO NAŠE CÍRKEVNÍ OBCE

V první části jsme zkoumali jen malou část Matoušova evangelia. Přesto smíme doufat, že jsme z ní vzhledem k našemu tématu vytěžili takové pohledy, které jsou potvrzeny i samotným evangeliem jako celkem. V následující části se v krátkých nadpisech pokusím formulovat několik tezí jakožto odpovědí na otázku: Co je důležité při budování a doprovázení našich církevních obcí „k roku 2005“?

1. RADOST Z BOHA A JEHO ZASLÍBENÍ

Tímto prvním bodem se pokouším vyjádřit to, co je základem všech ostatních úvah: Církev dělá dobře, jestliže do centra svých uvažování nestaví sebe samotnou. Poselstvím evangelia nejsme my sami, nýbrž Boží království, to znamená Bůh se svými mocnými a vše pronikajícími zaslíbeními.

Východiskem všech snah o živější církev, která by byla schopna lépe oslovit lidi, není pohled na církev samotnou se všemi jejími strukturami a úřady, akcemi a prohlášeními, strategiemi a metodami, nýbrž pohled na Boha, jak nám jej umožnil Ježíš. My sami jakožto společenství hříšných lidí se pro svět nestaneme nikdy tak zajímavými, přesvědčivými a lákavými, aby celý svět zvolal: Nyní jsme nalezli to, co jsme hledali. Jakkoli může být střízlivé plánování a promýšlení strategií v církvi důležité (např. vzhledem k nutné reformě struktur, pastoračním plánům, zlepšení image církve vůči veřejnosti apod.), v tom nejpodstatnějším nám to samo o sobě pokročit dál nepomůže. Prvotním je spíše to, co jednou hezky formuloval biskup Walter Kasper: „Je třeba, abychom sami nechali znovu vzájemně prostoupit Boha a náš všední život.“ Při tom zde nejde o nějaké abstraktní uvažování o Bohu, není zde myšleno nějaké čistě náš rozum zasahující poukazování na jeho existenci. Naše církev musí být průvodkyní při hledání tajemství lidského života, aby právě tam pomáhala lidem nalézat Boží stopy. Středověká mystika mluvila o nalézání Boha ve všech věcech. V tom se musíme stát mistry, „mistry života“, jak říká mistr Eckhard, abychom byli nakaženi radostí z nalezení, o kterém mluví naše podobenství.

Tu a tam se u nás v nových spolkových zemích již nyní setkáme s tím, že nám někdo řekne: „Ty to máš dobré, ty můžeš věřit!“ A není tím myšleno tištěné credo z kancionálu, nýbrž životní postoj, statečnost, odvaha žít svůj všední den, vytrvalost křesťana, o kterém tázající se vytušil, že je sycen ze zdrojů, jež mu nejsou přístupny. Život v bývalé DDR se všemi jeho potížemi nás zde na východě trochu naučil této „radosti z Boha, který je naší silou“.

A právě toto musí být cestou naší církve. Biskup Kasper to formuloval takto: „V centru musí být ne otázka po církvi, nýbrž otázka po Bohu. Nebo ještě lépe: Ne otázka po Bohu, nýbrž sám Bůh, který je s námi a při nás, který nás nese, podpírá, vede a miluje, Bůh nekonečného milosrdenství a Bůh bezpodmínečné svatosti, který odporuje zlému a který jakožto přítel života dá na konci za pravdu životu, pravdě, spravedlnosti a lásce.“

Co vede církev dále?

2. ANGAŽOVANÉ, DYNAMICKÉ A DO POHYBU UVÁDĚJÍCÍ NASLOUCHÁNÍ *A* ČINĚNÍ

Co tím myslím? Samozřejmě, že církev má cosi společného s hořčičným semínkem a s kváskem, tedy s počínajícím Božím královstvím. Avšak viděli jsme: Církev *není* oním rozvinutým stromem, ve kterém mohou hnízdit ptáci, *není* oním zcela prokvašeným těstem - avšak má něco společného s oním *pohybem* růstu, s oním *procesem* prokvašování těsta. Církev je - abychom použili jiné evangelistovy obrazy - něco jako světlo, které neosvětluje samo sebe, nýbrž dům, aby se tam ostatní cítili dobře; je solí, která ochucuje celý pokrm a (což se mi na tomto obraze obzvlášť líbí) při správném použití se pomalu sama rozpustí!

Tím chci naznačit: Církev musíme chápat dynamicky. Není zachytitelná na žádné fotografii, nýbrž nanejvýš na pohyblivém filmu. Církev se pro lidi stává zajímavou tam, kde něco začíná uvádět do pohybu. Jasně to vidím v pastoraci mládeže. Zde není církev žádným samostatným tématem. Zde jsou důležité spíše akce a podniky, které - abychom použili Matoušovy obrazy - dělají onen strom obyvatelným pro všechny nebo chtějí chlebové těsto poskytnout všem hladovějícím. My teologové zde často zvedáme prst, abychom poukázali na nebezpečí přílišné horizontalizace Božího království. Já zde nejsem tak úzkostlivý: Nechme přece mladé, aby se Boha zaslíbení dotknuli tím, že organizují pomoc pro Rumunsko a pečují o děti z Černobylu. Oni tím něco uvádějí do pohybu, oni naslouchají a činí a v tomto činění, o tom jsem přesvědčen, opět naslouchají něčemu novému, co říká evangelium.

Právě tento kruh porozumění, kde člověk v naslouchání jedná a v jednání nově naslouchá, podle Matouše zpřístupňuje tajemství Božího království. Ulrich Luz (Mt II, 379) to formuluje takto: „Z pohodlné pohovky člověk podobenství o Božím království nemůže pochopit.“ Je otázkou, zda stav naší církve není přece jen o mnoho lepší než by ukazovaly mnohé novinové zprávy - když se dívám například na to, co křesťané uvnitř i vně našich církevních obcí uvádějí ve společnosti to pohybu! Samozřejmě, že bychom mohli naopak zneklidnět ve smyslu Matoušovy paranéze, která nás nabádá, abychom onen soud z Mt 25 pro nás nepovažovali za již vyřízený. Totéž přece říká i Pavel svým domýšlivým Korinťanům, když jim v 1 Kor 10 staví před oči skutečnost, že i Bohem milovaný Izrael zahynul v poušti. Ne, my se nesmíme poddat falešnému klidu. Avšak právě zde je jádro toho, co chce Matouš sdělit církvi naší doby: Že akce *Misereor* je snad přece jen důležitější než nové diecézní struktury na východě. A prakticky prožívaná věrnost k nemocnému manželovi důležitější než farní statistika. A péče o bezdomovce a o doma bité ženy zásadnější než poukaz na Boží království jakožto nový hit v církevním časopise. Trochu to karikuji, ale jen proto, abych nějak vyjádřil onu dynamiku, v jejíž nové probuzení doufám i v naší unavené církvi: pohyb lásky ke všemu životu. Tato láska nás může postavit na nohy. Tam, kde vidím pohyb inspirovaný touto láskou, tam je pro mne církev. To sice nemusí být formulováno dogmaticky zcela přesně, avšak souhlasí to s výpovědí a úmyslem našeho evangelisty. A to by nám mohlo stačit. (To, že tento pohled na církev mimochodem obsahuje i rozhodující ekumenické impulsy, budiž poznamenáno jen na okraj.)

Jakým směrem se mají naše církevní obce dívat?

3. POLEM CÍRKVE JE SVĚT

Tím navazujeme na předchozí úvahu. Jedna malá, hluboce lidská zkušenost nám může připomenout důležitou věc: Existují věci, kterých se člověk nesmí snažit dosáhnout přímo, jinak se stanou nedosažitelnými. Třeba dobrý spánek nebo taková zdravě uvolněná, pohodová nálada. Takové věci se nám zpřístupňují jaksi mimochodem, jako „ovoce“, ne na povel. Spíše vyrůstají díky dobrému nakypření a pohnojení půdy. A právě tak si myslím, že by se církev měla dívat na „svět“: dobře si vědoma, že ona sama je vždy také v jistém ohledu kouskem tohoto světa.

Konkrétně tím myslím především nutnost přijmout současnou světovou situaci jako *kairos*, jako čas milosti a šanci. Podobně jako tomu bylo v době po válce, kdy to bylo pro církev v mnohém ohledu jednodušší než dnes prezentovat se světu jako „mater et magistra“. Tady vůbec nemám na mysli nostalgické vzpomínání na nějaké údajně církvi přátelštější časy. Na jedné straně bychom v takových případech měli vždy trochu přesněji historicky zkoumat, co zde vlastně dříve bylo to údajně o tolik lepší a krásnější. A na straně druhé nás takové zadívání se na „staré zlaté časy“ odvádí od vnímání toho, co nám je jako úkol svěřeno dnes a zítra - a to tímtéž Bohem, který jako úkol i šanci svěřil našim otcům zase jejich tehdejší přítomnost.

Pohled církve by tedy měl být zaměřen na svět, a sice ne na takový svět, jakým by měl být, ale na takový, jaký ve skutečnosti je. Právě tam je třeba rozsévat semeno dobrého Božího slova na nejrozličnější půdu, i když je nebezpečí, že s tím vyroste i všechen možný plevel. Můžeme být přesvědčeni, že Bůh nechá vždy vyrůst hojnost ovoce. Zda vždy i tam, kde bychom v to doufali my, to je jiná otázka.

Samozřejmě, že si musíme uchovat také kritický pohled na naši dobu. Negativa nelze přehlédnout a mluví se o nich všude. Avšak nejsou v moderně pro církev skryta také pozitiva, která jsou v našich řadách zmiňována často mnohem méně: třeba rozšířený prostor svobody pro jednotlivce, který mu umožňuje být čestným, autentickým křesťanem spíše, než to umožňovalo nábožensky resp. konfesně homogenní prostředí, které přece nejen že bylo pro víru oporou, ale také mohlo být překážkou pro opravdové rozhodnutí víry? To mimochodem platí nejen pro jednotlivce, nýbrž i pro místní církve, jak se tomu dnes na východě bolestně učíme: Být svobodný, to samo o sobě nedělá život lehčím, avšak čestnějším! A to je v různém - i v církevním - ohledu dobré. Nebo: Nemá moderna také dobrý vedlejší účinek v tom, že církev odkazuje na to, co je pro ni skutečně podstatné? Lavina kritiky církve nutí k tomu, abychom čestně vydali počet ze svého života, vede nás k přemýšlení o naší službě, ke sebezpytování, ke kritice mnohých projevů, které jsme postavili do centra našeho zájmu přesto, že skutečně nejsou přiměřené evangeliu.

Nemohli bychom si jakožto zbožní křesťané myslet, že takovéto „zkoušky“ jsou Bohem zamýšlené, nebo alespoň se šibalským mrknutím oka připuštěné, abychom se konečně nechali pobídnout „do klusu“? Ve skutečnosti to můžeme vidět i takto: Bůh nenechá svoji církev zrezivět! Nebo: Neodkazuje nás zkušenost tzv. „marginalizace“ církve (tj. zkušenost, že církev, jak se zdá, se pro mnoho lidí ocitla na okraji jejich života) na prabiblickou zkušenost, že Bůh nechá ze svých poslů vybudovat železné hradby jen tam, kde se zcela spolehnou jen a jen na něj samotného, ne na majority? Náš svět se nestává méně církevní. Spíše situace církve se stává více biblickou! Nebo: Není důsledkem nejnovější moderny, která si myslela, že může Boha zcela vyloučit ze světa, že ji stále více chybí základní orientace a přibývá bezradnosti? Mezitím jsme poznali cenu pokroku. A to s sebou nese novou ochotu naslouchat, co nám může evangelium a křesťanská víra říci o Bohu, o světě a o člověku. Např. zamotaná ekologická situace dnešního světa nám dává mnohem lépe porozumět, co má Bible na mysli svojí výpovědí o tom, že jsme všichni uzavření do solidarity hříchu, ale pak právě tak do solidarity Boží spásy. Naší víře ve stvoření například prorokuji (přes údajně rostoucí víru v převtělování) brzy novou sílu.

Krátce shrnuto: Cesta církve nesmí vést do ghetta. Musíme (ve správném smyslu toho slova) zůstat „lidovou církví“, církví pro všechny, přičemž se tím neníní: církví pro všechno. Vypořádávání se se světem, s takovým světem, jaký skutečně je, se všemi možným důsledky, nás nesmí lekat. Proto jsou falešné takové rady a opatření, která chtějí církev „uchránit“ ode všech ohrožení. Teologie se nesmí obávat, že ji to poškodí, jestliže se v rozhovoru mezi jednotlivými fakultami i v aktuálních

rozhovorech a sporech uvnitř otevřené, stále liberálnější společnosti, bude hlásit o slovo. Naše pastorace nemůže zahnat katolíky do chráněných rezervací, nýbrž musí jít tam, kde skutečně žijí lidé. A církev jako celek se musí z církve, která na lidi čeká, stát církví, která za lidmi vychází (W. Kasper). To neznamená, že si hned musíme sedat na každé „horké křeslo"; avšak snad by se apoštol Pavel dnes také účastnil třeba televizní Debaty či Sedmičky nebo by posedával s mladými lidmi někde v lokále, diskutoval s nimi a pomáhal jim řešit jejich problémy.

K zářivým chvílím služby každého duchovního pastýře patří, když mu při nějaké návštěvě někdo řekne: „To mě velice těší, že si církev na mne jednou vzpomněla!" Proč to říká tak málo lidí? Toto myslím, že je smyslem Matoušova výroku: naším polem je svět. Papež Jan Pavel II. to řekl takto: „Cestou církve je člověk" (Redemptor hominis). A papež tím jistě nemyslel, že musíme nejprve čekat, až tento člověk u nás církevně „zdomácní". Při všech aktuálních sporech, které dnes jitří naše mysli, trvám na osvědčeném pravidle: Jasně říci, co je Božím přikázáním (obzvlášť tam, kde je to jisté!), ale plni milosrdenství se přiklonit ke konkrétnímu člověku, který za tímto přikázáním zaostane. Já sám přece také patřím do této kategorie.

Jakým směrem se má ubírat naše pastorace církevních obcí? K tomu předkládám poslední myšlenku z Matoušova evangelia:

4. NAŠE PASTORACE SMÍ I V TĚCH NEJNEPATRNĚJŠÍCH VĚCECH VIDĚT BOHA U DÍLA

Právě toto velmi leží našemu evangelistovi na srdci. To, co je důležité, není samotná skutečnost „být chudý", nýbrž skutečnost, že na bohatství, které Bůh dává, odpovídáme trvalou ochotou „chtít se stát chudým". V nauce o duchovním životě by se mluvilo o „vyprázdnění se", aby Boží plnost v nás měla místo. To platí i o církvi jako celku a samozřejmě i o našich farních obcích. Je to nebezpečné, co říkám, ale odvážím se toho: Máme toho příliš mnoho v rukou, proto můžeme obejmout příliš málo Božích darů.

Říkám to zcela opatrně: Hořčičné semínko a kvásek jsou věci, které by člověk mohl lehce přehlédnout, a přece způsobí překvapivý účinek. Chtěl bych tuto myšlenku krátce rozvinout v několikerém ohledu.

1) „Hořčičným semínkem" a „kváskem" mohou v místní církvi (diecézi) být duchovní centra: kláštery, duchovní společenství a komunity, poutní místa, turisticky významné kostely nebo kostely v rušných městských oblastech, kde jsou příchozím k dispozici duchovní „oázy" rozhovoru, setkání a modlitby. Uvnitř farních obcí bychom měli dbát na osobní propojení věřících v jakési „síti" menších, života schopných a život probouzejících „buněk" plných víry (ať už se takové buňky nazývají jakkoli). Nezáleží zde především na kvantitě, ani na tom, z jakého duchovního impulzu takové skupiny, společenství či buňky čerpají. To, co je především třeba, aby byly „katolické", tj. ne exkluzivní, nýbrž otevřené pro celek farní obce a pro celek diecéze. Nakonec mi vyvstává v mysli obraz oněch „domácích církví", jak jsou dosvědčeny pro prvopočátky církve. Právě v naší době, kdy naše rodiny jakožto místa věřícího domova mladých lidí často zklamávají a neplní svoji roli, je velmi zapotřebí takových míst, kde člověk nalezne možnost být prakticky uveden do způsobů jednání podle evangelia a kde si může vyzkoušet životní praxi ve smyslu následování Krista. M. Kehl v této souvislosti mluví o „komunikativním prostředí", které se stává důležitým tam, kde je „prostředí" lidové církve a celoplošné pastorace rozdrobeno. Duchovní doprovázení těch, kteří tvoří personální jádro takových „buněk víry", by pro nás mělo být stále důležitějším úkolem.

2) K oněm malým, nepatrným „hořčičným semínkům" počítám také svátosti a svátostiny. Skutečnost, že se naše svátostná pastorace ocitla v krizi, je známá. K tomu by byla třeba zvláštní úvaha. Na tomto místě jen tolik: Podobenství o plevelu na poli (Mt 13,24-30) nás povzbuzuje, abychom i ty nejmenší krůčky ke Kristu u těch, kteří nás žádají o svátosti, rozpoznali jako možné východisko pro působení Ducha Božího. Zda někdo přijímá svátost „hodně" (o což bychom skutečně měli velmi vážně dbát), není někdy vůbec jednoduché rozhodnout. Shodneme se na jednom: Svátost a víra patří k sobě. Avšak i víra „jako hořčičné zrnko" je již vírou. I prosba o křest nesená přáním babičky může být východiskem a počátkem cesty, která obsahuje katechumenátní prvky. Zdá se mi, že zde můžeme velkou naději vložit do cesty rodinné katecheze, kdy se

prostředím pro vyučování víry např. při přípravě na první svaté přijímání nebo na biřmování stává domovské prostředí dítěte. Právě proto, že toto nemůžeme dělat my sami kněží, je možné od těchto malých krůčků směrem ke vlastní katechetické zodpovědnosti matek a také babiček(!) očekávat kvalitativní efekt, který naše farní obce učiní duchovně samostatnějšími. To je povzbuzení k „pastoraci cesty", která od nás požaduje mnoho trpělivosti, odevzdanosti a vytrvalosti, ale také poctivou porci důvěry v Božího Ducha a jeho vedení. „Růst" ve víře není možno vyrobit. Avšak „zasít hořčičné semínko" a vytvářet příležitosti k doteku „lemu Ježíšova roucha", to je možné pro nás všechny.

3) Zcela ve smyslu našeho evangelisty chci nyní upozornit na to, že naše církevní obce by měly být domovem pro všechny „maličké". Jestliže budeme upřímní, musíme si přiznat: Často jsou právě ti „maličcí" a „bezvýznamní" v našich obcích přehlíženi. Zajímá se o ně církev? Bohu díky ano, ale stále ještě příliš málo. Zajímá se církev o trpící, o ty, kteří ztratili všechny společenské opory? Opět smíme jistě říci: ano. Avšak právě tak: stále ještě příliš málo. Jako biskup se často pokouším vyjádřit dík všem těm, kteří tuto „církevní službu" vůči oněm „malým a nepatrným" ve smyslu Matoušova evangelia vykonávají, ať už s církevní podporou nebo bez ní. Jejich služba toho mnoho uvádí do „pohybu". Taková služba může již nyní dávat cosi tušit o Božím království.

4) Nakonec chápu onen poukaz na „hořčičné semínko" a „kvásek" také takto: My, duchovní pastýři, bychom měli mít odvahu pracovat s podstatně „chudými prostředky". Nemyslím tím, že by veškerá církevní agenda byla nepotřebná. Všechny poznatky, prostředky a možnosti současnosti se mohou odrážet i v životě a službě naší farní (i diecézní) pastorace. Avšak lidé se stávají nedůvěřivými tam, kde za naší službou odkryjí světské machinace a falešnou reklamní profesionalitu.

Zde by si církev měla uchovat cit pro to, co je jejímu poslání přiměřené. Pán dal své církvi do ruky velmi málo věcí: chléb, víno, olej, vodu ke křtění, vkládání rukou, slovo, jež má zasáhnout srdce. Dnes směřujeme k době, kdy přemrštěná technická dokonalost opět umožní tyto prosté původní věci vidět v novém světle. Guardiniho kniha „O posvátných znameních" by měla být znovu napsána právě pro tuto situaci. Naše kostely a bohoslužebné prostory, naše vzdělávací domy a církví spravovaná sociální zařízení nemusejí přece odpovídat tomu „poslednímu standardu" moderny. Spíše by měli oslovovat lidi tam, kde je tato moderna nechala „na holičkách" - v jejich osobní důstojnosti, v jejich potřebách být utěšeni, přijati a bezpečni. Co tady znamená: zasít hořčičné semínko nebo: vmísit kvásek do mouky? Neexistují žádné obecné recepty, ale tu a tam existují zkušenosti, že se uprostřed nás něco takového podaří. Není to důvod k úžasu, s jak ubohými prostředky, někdy jakoby mimochodem Duch Boží pohne srdce a přivede člověka k novému začátku? Toto se Bohu díky děje v církvi a skrze církev více a častěji, než my biskupové jsme schopni si toho všimnout. To není řeč proti pastorační profesionalitě, ale povzbuzení pro všechny ty, kteří při růstu Božího království přičítají velký význam i malým a neznatelným věcem a službám.

Co je tedy důležité při budování našich církevních obcí? Matouš nám k tomu poskytnul některé impulsy. Chtěl bych je nakonec heslovitě zopakovat:

- radost z Boha a jeho zaslíbení, pryč od falešného zabývání se sami sebou;
- cyklus naslouchání a činění, který uvádí do pohybu a sám v pohybu zůstává;
- svět jakožto pole církve, přičemž zde dnes můžeme odkrýt i zcela nové šance a otevřenost pro evangelium; a nakonec
- pozornost vůči „hořčičnému semínku" a „kvásku", vůči všemu malému a nepatrnému, nebo lépe: vůči všem malým a nepatrným, na kterých a se kterými - jak známo - Bůh obzvlášť rád činí své zázraky.

S těmito Matoušovými doporučeními a směrnicemi se můžeme v naší pastoraci povzbuzeni vydat na cestu do nového tisíciletí církve.